

Instinkt, 25.2.2010, ZTRACENÉ TAJEMSTVÍ ZEDNÁŘŮ

MILOŠ KOZUMPLÍK

Okultní řád, sekta temné magie nebo zájmový spolek? Po tři staletí jsou svobodní zednáři oprádnáni pavučinami nejasností, které dráždí i dnes. Jejich „šifra“ je však mnohem méně tajuplná, než jak nám ji podsouvají letitá klišé nebo výrobce spikleneckých teorií spisovatel Dan Brown.

Jestli americký spisovatel Dan Brown něco umí, tak vzývat „tajemno“ a prolamovat tabu. A vydělávat na nich. V Šifře Mistra Leonarda tak kroutil s učením křesťanských církví, až z „miláčka Páně“ – apoštola Jana na slavném Leonardově obraze Poslední večeře – udělal Maří Magdalenu. Jeho nejnovější bestseller má prozaikovo komerčně úspěšné tažení – (zatím se údajně prodalo osmdesát milionů výtisků) podpořit podobným způsobem. Ve Ztraceném symbolu (česky vyšel tento měsíc) se autor pro změnu rozhodl „vytěžit“ záhady, jež halí řád svobodných zednářů.

Radost z nevědomosti

I kdyby Dan Brown pobíhal českými městy rychleji než jeho hrdina Robert Langdon, nohy si ušlapal a hlavu vyvrátil, na ceduli či oficiální označení upozorňující na zednářský chrám nenarazí ani náhodou. To přesto, že v tuzemsku působí zhruba dvacet zednářských lóží, které sdružují necelou tisícovku řádových bratří – v Praze, Brně, Plzni, Ostravě, Českých Budějovicích, Litoměřicích a v dalších městech. „Místa setkání, chrámy, v nichž provádíme takzvané zednářské Práce (zednáři skutečně píší toto slovo označující rituální setkávání s velkým písmenem, pozn red.) nezveřejňujeme. Není to ani tak nedůvěra, jako spíš opatrnost,“ vysvětluje šalamounsky jeden z českých zednářů. Při osobním setkání mluví o členství v řádu naprosto otevřeně, v obavě z předsudků a všetečných otázek neznalého okolí si však přál zůstat v anonymitě. Díky ní přidává pikanterii: jedné z českých lóží sloužila za chrám školní třída. „Zamluvil nám ji známý z řad učitelů. Bratři museli třídu vždycky nazdobit, jak to naše ceremonie vyžaduje, a po skončení sezení ji zase odstrojit a uklidit,“ popisuje pražský zednář.

Zednářská opatrnost je vodou na mlýn laických výmyslů a neznámkových legend. Stejně tak i skutečnost, že za téměř třísetleté existence prošlo moderní svobodné zednářství (bylo založeno 24. června 1717 v Londýně) dramatickým vývojem – postihnout všechna vnitřní hnutí a myšlenky je i pro nejobeznámenějšího smrtelníka prakticky nereálné. Tohle prozaik Brown jistě věděl dřív, než zasedl k psacímu stroji – kde chybí znalosti a informace, existuje ideální prostor pro atraktivní zkrácení a dobře prodejné dohady.

„K mnohému, co se zednářství týká, je možné zaujímat různá stanoviska a jednotlivé pojmy rozdílně vysvětlovat. Především zednářskou ideu lze vykládat mnoha různými způsoby,“ přiznává zednář Tomáš Srb živnou půdu pro časté, pouhými domněnkami podložené teorie o politických spiknutích a okultních seancích tajuplného spolku podivínů. Nad Brownovým Ztraceným symbolem pražský autor tří zasvěcených publikací o zednářství přezíravě mává rukou. Nestojí mu za četbu. Nutně prý musí obsahovat hlouposti a zjednodušení. Vždyť Dan Brown není členem žádné ze zednářských organizací, a tak mu dění z privátního života lóží není přístupné.

Vymyslet tajemno

Získat členství v některé ze zednářských lóží by nebylo procedurálně snadnou záležitostí ani pro takovou celebritu jako Dan Brown. Na druhou stranu – přes rozmanitou pověst zednářů k němu nejsou zapotřebí nadpřirozené schopnosti. Žádná kouzla ani čáry. „Zájem o vstup do lóže může kdokoliv projevit prostřednictvím zednářských webových stránek. Máme však

mnohem raději, když případného zájemce doporučí některý z už aktivních členů,“ říká Tomáš Srb. Ale ani takové doporučení automatické přijetí do lóže neznamená. Adepty čeká série zpravidla tří sezení – pohovorů, na jejichž základě se řád rozhodne, zda o dotyčného stojí, nebo ne. Trvá několik let, než se ze zednářského učně a později tovaryše stane řádový mistr.

Právě přísná výběrovost halí zednáře do hávu elitářského spolku, podle nich však je naprosto zřejmým důkazem toho, že lóže nepatří mezi sekty: „Nehledáme co největší počet oveček, které bychom pak mohli duševně nebo materiálně zneužívat. Přijímáme jedince schopné usilovat o přechod na vyšší duševní úroveň, o zdokonalování sebe sama i celé společnosti. To je cílem. Koho přestanou zednářské ideály naplňovat, může bez postihů lóži okamžitě opustit,“ vysvětluje Srb. Zásadně popírá i možnost, že by zednáři byli náboženskou organizací. Pro přijímací rituál používají výrazy jako „zasvěcení hledajícího: cího“ či „iniciace“ a od toho se odvozují jako zasvěcující společenství.

První kontakt s členy lóže, s jejími zvyky a symboly započne adept v takzvané komůrce rozjímání, pak ho čeká „výslech pod páskou“ – odpovídá na nejrůznější otázky, aniž by na tázající se bratry viděl. To leckteré fantazii může zavánět lehkou přípravou na sadomasochistické praktiky. Smyslem ve třetím tisíciletí možná trochu úsměvné ceremonie je ale něco jiného – koncentrace a prohloubení zasvěcujícího zážitku. „Žádný zednářský rituál nemá nic společného s temnou magií, oběťmi či jakýmkoliv kouzelnickým kejklářstvím,“ dušuje se zednář Petr Jirounek. A vyřazuje tak další ze soupisky někdejších zednářských „tajností“.

Přestože se stejnou vehemencí příslušníci lóží odmítají, že by byli tajnou organizací, ke slovu „tajemství“ mají klíčový vztah. Nesmějí zveřejňovat texty rituálů, tajná poznávací znamení, kterými se vzájemně prokazují, ani dění za zavřenými dveřmi lóží. Nikdo ze zednářů nesmí prozradit zednářskou příslušnost jiného člena. Zednáři nejsou žádná klukovská parta, a tak tato tajemství (mají sloužit k soustředěnému pohnutí mysli a co nejhlubšímu spirituálnímu poznání) na veřejnost působí jako provokující dráždivo. Vyhecovaná potřeba reagovat na nepodložené teorie o spiknutích či okultních praktikách tak v lóžích vyvolala paradoxní situaci. Zednáři sice na svých tajemstvích úzkostlivě lpějí, jejich vysvětlováním a obhajováním o ně zároveň pomalu přicházejí. To, co bylo kdysi motivem vzrušujících dohadů, je dnes často věcí veřejně známou. Výraz „tajemno“ pozvolna ztrácí opodstatnění.

Papež versus velmistr

Co je tajemné, láká nejvíce. Tajemství zednářských lóží jsou průběžně prozrazována a se zlatokopecským nadšením vynášena před oslněnou veřejnost už od 18. století. S protichůdným účinkem. Úniky s časem snižovaly míru utajení svobodných zednářů a ve své neúplnosti zároveň prohlubovaly v neznalém veřejném povědomí nejrůznější klišé a absurdní historky. Těm musejí po staletí čelit i nejvyšší političtí představitelé světa. Je totiž oblíbenou a zhusta vžitou představou, že ti nejvlivnější se rekrutují právě z řad zednářů. A spolu se podílejí na řízení světa.

Jistě nelze zpochybnit častý výskyt zednářů v řadách mocných (viz box), že by však světové zednářství vládlo přímými prostředky k ovládnutí světa, jeho znalci popírají. „Nemá žádnou světovou centrálu ve srovnání s církvemi nebo jinými organizacemi. Je to jakýsi řetězec suverénních velelůží, které se uznávají, ale mezi sebou se neovlivňují. Za druhé, obsahová náplň lóže není zaměřena na politiku,“ tvrdí svobodný zednář Hynek Beran, velmistr Veliké lóže České republiky.

Proti jedincům vstupujícím mezi zednáře za vidinou zvýšeného politického vlivu nabízí jednoduchý recept. „Na to je nejlepší provozovat zednářskou práci tak, jak se má. Když tam totiž někoho takhle vlivného posadíte na rok do kolony na židli, necháte ho občas chodit se svíčkou a za rok udělat přednášku o tom, jak se mu to líbilo, ono ho to přestane bavit,“ radí Hynek Beran.

Stejně ožehavým tématem jako politická moc je i vztah zednářů a katolické církve. Přestože většina svobodných zednářů meziválečného období byli pokřtěni katolíci, mezi oběma institucemi dlouhodobě nepanuje zrovna přívětivý vztah.

Zatímco lóže se vůči členství vyznavačů jakéhokoli náboženství nijak nevymezují a odtažitost vztahů zdůvodňují strachem katolíků z konkurenční nauky, představitelé římské církve se ohánějí početným seznamem výhrad. Jeden z nich sepsal Joseph Ratzinger – nynější papež Benedikt XVI. – ještě v roli prefekta kongregace pro nauku víry. Podle spisu jsou ideje zednářství a křesťanství v zásadním rozporu: zednářství prý popírá základní křesťanské pravdy, jakou je například Božství Ježíše Krista, více než na schopnosti ducha spoléhá na sílu člověka a přírody, je slátaninou ezoterických nauk. „V dokumentu Josepha Ratzingera je pak explicitně zmíněno, že pokud katolický křesťan vstoupí do zednářské lóže, ocitá se ve stavu těžkého hříchu,“ upřesňuje postoj církve Jaroslav Šebek z **Historického ústavu Akademie věd**.

Konec spiklenců

Snad nejdychtivěji probíranou zednářskou „záhadou“ byla přítomnost žen v lóžích. Otázka sice neztratila na ožehavosti, ale ani ona už dávno není tabu. Svobodní zednáři byli původně výhradně mužským společenstvím, dnes však ve světě běžně působí samostatné ženské lóže nebo lóže smíšené.

V Česku se samostatná ženská lóže nedávno rozpadla, stále tu však existují dvě s polečením smíšená. „Dělají trochu něco jiného, než děláme my. Ale nevycházíme z toho, že je to zakázáno nebo že je to úplně špatné, když je jiná definice zednářství a chodí tam žena. Není to žádná šikana,“ zastává svobodnější názor Hynek Beran. Ne každý s ním souhlasí, mezi zednáři existují ortodoxní hlasy, které ženy v řádu neuznávají. „Co zednář, to jiný názor. V lóžích se o přítomnosti žen vedou nekonečné diskuze. Nic není uzavřené a zřejmě ani dlouho nebude,“ upřesňuje Tomáš Srb.

Komplikovaná historie, svět neznámých rituálů, nejednoznačná nauka – svobodné zednářství. „Má v sobě nádech romantiky, pánské exkluzivity. A to jsou v současné přetechnologizované době věci, které lákají. Také je to přitažlivé tím, že o tom pořád kolují různé spiklenecké teorie, že mají vlastně svůj druhý život, který už nesouvisí s existencí zednářských lóží. To jsou věci, které budou lákat i nadále,“ předvídá budoucnost svobodných zednářů Jaroslav Šebek z **Historického ústavu Akademie věd**. Přes jeho slova se řád mění – vydal se na cestu vstřícnosti veřejnosti a realitě třetího tisíciletí. Mají vlastní internetové stránky, častěji vystupují v médiích a k příslušnosti k řádu se otevřeně hlásí. Navzdory domněnce religionisty Ivana Štampacha, že „zednář, pokud byste se na nějakého obrátil, vám k tomu nic nenapíše, protože zednářství je uzavřená, diskrétní společnost“, vycházejí v USA, Francii, Německu a nakonec i v Česku desítky podrobných knih, mnohé světové osobnosti se veřejně hlásí k lóžové příslušnosti. U nás tak otevřeně učinil například někdejší ministr kultury, herec Martin Štěpánek.

„Nyní je jedinou možnou ‚reformou‘ soustavná a vytrvalá snaha o uvedení na správnou míru některých hrubě zkreslených informací o našem řádu. Jedním ze způsobů, jak toho docílit, je mírné a opatrné pootevření dvířek do naší ‚kuchyně‘,“ potvrdil před nedávnem nastolenou změnu kurzu svobodný zednář Petr Jirounek. Rozdíl mezi atraktivním „tajemnem“ vyfabulovaných legend a skutečným tajemstvím individuálního duchovního prožitku je zřejmý. Zednáři se vymezují vůči tomu prvnímu ve snaze zachovat si druhé. Knihy od autorů typu Dana Browna tak odkazují do kategorie pohádek. Stejně tak čas ukáže, jestli zednářství není jen romantická hra věčných chlapců a zda se v pohádkové říši jednou zcela neztratí i jejich lóžový symbol. i

Zastavené Česko

Svobodné zednářství přetrvalo v českých zemích tradici od dob Rakouska-Uherska. Spoluzakladatelem svobodného zednářství v Československu byl vedle divadelníka Jaroslava Kvapila a lékaře Jaroslava Syllaby i secesní malíř Alfons Mucha. „Kdo však zednářství svou nejnvtitnější bytostí uchvátil – toho ozáří jako zjevení; tomu nahrazuje všecko náboženské vyznání...“ horlil výtvarník v roce 1924. Do společnosti nejvýznačnějších osobností tehdejších lóží patřil rovněž průmyslník a vynálezce obloukové lampy František Křížík. Zednáři měli silné zastoupení i mezi politiky. K těm nejnvtivnějším patřili Alois Rašín, Rastislav Štefánik nebo Jan Masaryk. Jako ministr zahraničí využil své zednářské kontakty při vyjednávání pozice české exilové vlády v Londýně. Tomáš Garrigue Masaryk zednářem nebyl, s lóžemi ale sympatizoval. K zednářům však náležel Masarykův prezidentský nástupce Edvard Beneš. „Sám příliš aktivní nebyl, stejně jako ostatní politici nebyli těmi rozhodnými činiteli v rámci zednářské organizace,“ říká Jana Čechurová z Ústavu českých dějin FF UK v Praze. V českých zemích se spekuluje o tom, že zednáři spustili a vedli i sametovou revoluci v roce 1989. Václav Havel je prý hlavním z nich. Pověstné krátké kalhoty, které měl oblečené při prvním prezidentském slibu byly podle „zaručených“ zpráv vyjádřením Jak se staví velká zeď První velká lóže moderního svobodného zednářství vznikla v Londýně 24. června roku 1717. Řádové bratrstvo, lóžovou hierarchii, užívanou symboliku a rituální oděvy i způsob tajné komunikace zednáři odvozují od cechů stavitelů středověkých chrámů. Svůj původ v nich mají i mýty, které zednářské lóže provázejí – tehdejší stavitelé často užívali vlastní originální technologie a stavební postupy. Aby „know-how“, na němž byli existenčně závislí, nepřebírala konkurence, snažili se jej všemožnými způsoby utajit. Nové příslušníky lóží si zednáři sami vybírají. Cílem moderních svobodných zednářů je sdružovat úspěšné a mravní osobnosti usilující o lepší život celé společnosti. „Každodenní politika a náboženství jsou v zednářských lóžích tabu. Jde o to, aby se člověk přiblížil něčemu, co je nad ním, aby zažil soudržnost s tím, co nás převyšuje a dotknul se božské jiskry,“ vysvětluje Tomáš Srb, velmistr jedné z českých lóží. Z naznačených požadavků vyplývá, že členy řádu jsou v Česku nejčastěji vysokoškolsky vzdělaní, společensky aktivní lidé. „Umíme si představit dobrého vojáka Švejka jako člověka věnujícího se spirituálnímu poznání? Připadá nám to absurdní... I když je to dobrák, do zednářství rozhodně nepatří,“ uvádí příklad Tomáš Srb. Zednářská organizace se sdružuje do lóží a velkolóží. Členové lóží volí své mistry, ti zase velmistry lóží vyšších. Zednářským znakem je úhelník a kružidlo. Obě měřidla v prostoru mezi sebou často uzavírají písmeno G. To znamená geometrii nebo gnosis (řecky poznání). Nezřídka jsou písmenu přisuzovány i jiné významy. Jeho příslušnosti k zednářům. „Prezident Havel není členem naší foto: robert zlatohlávek lóže. Nicméně řada jeho příbuzných za první republiky v zednářských lóžích byla. A odsud se vlastně vyrojily ty pověsti,“ vyvrací spekulace Hynek Beran, velmistr Velké lóže České republiky. K zednářství se naopak veřejně hlásí jiný porevoluční politik – někdejší ministr kultury herec Martin Štěpánek.

Nejednoznačný vztah k zednářství má významný český religionista a křesťanský duchovní Ivan Odilo Štampach. Přestože INSTINKTU několik na sobě nezávislých zdrojů potvrdilo, že Štampach je zednářem, on jasnou odpověď nenabízí. „Obávám se, že máte ohledně mé příslušnosti nějaké přehnané a nepřesné infomace,“ drží si odstup duchovní. Velkou propagátorkou feminismu, a to i v zednářství, byla známá spisovatelka Alexandra Berková. Řadu let se hlásila k úsilí ustavit v českých zemích samostatnou ženskou lóži. „Když byla krůček od cíle, stáhla se do pozadí a zvolila úkrok stranou,“ vzpomíná na ukončení její snahy literární teoretik Vladimír Novotný.

Foto popis| Svobodný zednář Tomáš Srb byl po tři roky představeným své zednářské lóže. Během posledních deseti let vydal vystudovaný stavební inženýr hned tři podrobné knihy o svobodném zednářství.

Foto popis| „Výslech pod páskou“ může leckteré fantazii zavánět přípravou na sadomasochistické praktiky. Smyslem ceremonie je ale něco jiného.

Foto popis| Dan Brown je specialistou na „tajemno“. V bestselleru Ztracený symbol se zaměřil na tajemství zednářů.

Foto popis| Jan Masaryk
Foto popis| Alfons Mucha
Foto popis| Jaroslav Kvapil
Foto autor| 2x foto: wikipedia

Foto popis| „V dokumentu Josepha Ratzingera je pak explicitně zmíněno, že pokud katolický křesťan vstoupí do zednářské lóže, ocitá se ve stavu těžkého hříchu.“

Foto popis| Spekulací o vládě zednářů nad světem existuje pořád bezpočet. Loni se tvrdilo, že zednářský prsten nosí i Barack Obama.

Foto popis| Co bylo kdysi tajné, je dnes k vidění . Stuha je jednou ze součástí zednářského rituálního oděvu. Nosí ji lóžovní hodnostáři.

Foto popis| Zednáři pootevívají dveře třetímu tisíciletí i nezavěčené veřejnosti. Pohled do chrámu zednářské lóže ve francouzském Tours .

Foto popis| Martin Štěpánek
Foto popis| Václav Havel
Foto popis| Alexandra Berková
Foto autor| foto: archiv instinkt